

УДК[37.013.42:34.4-058.862] (481)

ОСОБЛИВОСТІ ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ, В НОРВЕГІЇ

Л. Г. Цибулько, А. М. Білека

У статті розглядаються види, форми і методи роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, в Норвегії. Виділено ряд принципів у сфері утримання, виховання і захисту прав дітей-сиріт. Звертається увага на ставлення до дітей в країні взагалі. Визначено типи прийомних сімей. Подана характеристика інституту батьківства.

Ключові слова: діти, позбавлені батьківського піклування, діти-сироти, соціальні служби, прийомна сім'я.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Захист дітей і забезпечення їх повноцінного розвитку – проблема національного значення для кожної країни. Протягом останніх десятиліть помітно змінилася суспільна свідомість щодо прав дітей та системи їх захисту. У нових соціально-економічних умовах проблеми захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, не тільки не втратили своєї актуальності, а й набули особливої гостроти. Ведеться активний пошук нових форм життєвляштування дітей-сиріт, виховання в яких наближене до сімейних умов, а також заходів, спрямованих на зміцнення сім'ї, як інституту дитинства для формування міцного становища дітей у сім'ї і профілактики сирітства. У цьому зв'язку досвід зарубіжних, особливо європейських країн, представляє безумовну цінність та інтерес. Лише міжнародне співробітництво та глибокий аналіз системи соціально-педагогічної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, в різних країнах світу дозволить по-новому підійти до організації соціально-педагогічної роботи в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Проблему організації педагогічної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, у своїх працях розглядали

Ф. Думко, І. Зверева, Л. Міщик, Л. Пундик, С. Харченко та інші. Але у вітчизняній психолого-педагогічній науці ще не знайшов, на наш погляд, достатнього висвітлення аналіз зарубіжного досвіду соціально-педагогічної роботи з дітьми-сиротами.

Дослідженню досвіду соціально-педагогічної роботи з дітьми-сиротами у Великій Британії присвячені дисертаційні дослідження Н. Мартовицької та О. Романовської, у Польщі – Ю. Яким. У наукових педагогічних виданнях були окремі публікації, присвячені соціальному захисту дітей у Великій Британії, Болгарії, Німеччині, Польщі, Швеції.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Досить цікавою є система догляду за покинутими дітьми у скандинавських країнах. Її принципи є особливо актуальними сьогодні, коли в основу роботи з дітьми-сиротами ставиться принцип «заміщаючого сімейного піклування», а скандинавські країни є лідерами у розвитку такої форми влаштування дітей. Слід зазначити, що і країни і раніше широко використовували виховання сиріт та покидьків у сім'ях. Виховні будинки здійснювали в основному функції прийому і розподілу дітей. Охорона прав дітей у цих країнах завжди була на високому рівні. Держава відіграє значну роль з точки зору розвитку інституту заміщення сім'ї та його професіоналізації. Цей напрям отримує значні об'єми фінансування на фоні великих витрат на соціальну політику в цілому.

У попередніх публікаціях автором було висвітлено досвід організації соціально-педагогічної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, у Швеції та Фінляндії, тепер ми поставили собі за мету висвітлити досвід цієї роботи в Норвегії, країні з одним з найвищих у світі рівнем життя населення.

Виклад основного матеріалу дослідження. На відміну від більшості країн Європи у Норвегії не було взагалі виховних будинків і притулків ще в перші десятиліття ХХ століття. Покинутими дітьми займалися різні комісії: «Міське піклування про бідних», «Санітарна комісія», «Комітети товариства охорони і народного здоров'я. Члени цих комісій допомагали матерям виховувати дітей (як правило, шляхом надання матеріальної допомоги). Цим же займалися благодійні організації, так як гурток «Благо маляток», організовані пані Луїзою Гарбоу. Покинутих дітей члени комісій та благодійних товариств одразу ж передавали на виховання в сім'ї. Прийомним батькам, як і в Швеції, давали заохочувальні премії [5].

Пріоритетною формою влаштування дітей, які залишилися без сім'ї, у Норвегії й дотепер є прийомна сім'я. Тут слід зазначити, що в Норвегії не існує судового порядку вилучення дітей із сім'ї. В країні вводяться все більш і більш послідовні регуляції, спрямовані на діалог і взаємодію соціальних служб із сім'єю. При роботі з кризовими сім'ями розміщення дитини в інституціональному середовищі розглядається як крайній захід, що застосовується лише в тих випадках, коли не спрацювали ніякі інші важелі впливу на ситуацію. В залежності від гостроти ситуації основні зусилля у роботі соціальної служби спрямовані на підтримку зв'язку з кровно сім'єю по відновленню родинних відносин і зв'язків між дитиною та її батьками [4].

Підтримкою дітей та підлітків займається державна соціальна служба «Барнварн». Правовою базою цієї організації є «Закон про охорону дитинства» від 1992 року, який ґрунтується на «Законі про дітей», прийнятому 4 серпня 1981 року, і який регулює права і обов'язки у відносинах між дітьми і вихователями згідно зі ст. 3 Конвенції ООН. У 2010 році послугами цієї організації користувалися 6980 дітей та підлітків віком до 18 років [1].

Установа «Буфетат» несе відповідальність за дитячі установи соціального забезпечення, підбирає прийомних батьків, здійснює посередництво між центрами по догляду, прийомними батьками та дітьми, опікується центрами по догляду за бездоглядними та безпритульними неповнолітніми, здійснює різноманітні заходи підтримки муніципального соціального захисту дітей.

У деяких випадках «Барнварн» приймає рішення про аварійне розміщення дитини. Це відбувається тоді, коли дитина зазнала насилля, сексуального насилля або тому, що батьки не в змозі доглядати дитину через хворобу, алкоголізм або інші обставини. Тимчасове розміщення дітей відбувається або в сім'ях, які мають на це дозвіл, або в установах аварійної допомоги. Слід зазначити що у 8 випадках з 10 служба добровільно допомагає сім'ям, у яких є проблеми з виховання дітей, щоб діти могли жити вдома [1].

Отже, як було зазначено вище, пріоритетною формою розміщення дітей, вилучених з сім'ї, в країні є прийомна сім'я. У 2009 році у прийомних сім'ях виховувалося 87% дітей, які лишилися без батьківського піклування, і лише 13% перебувало в інституціональних закладах [7].

У Норвегії існують такі типи прийомних сімей:

- традиційні прийомні сім'ї для розміщення дітей, які не мали належного піклування від батьків;
- прийомні сім'ї короткотермінового і кризового перебування, які приймають дітей негайного влаштування на нетривалий термін;
- спеціалізовані прийомні сім'ї, які приймають дітей, які потребують особливого догляду внаслідок особливостей фізичного або психологічного стану [2].

Поступово в структуру прийомних сімей вводяться родинні прийомні сім'ї, але така форма в Норвегії є відносно новою.

Інститут прийомного батьківства в Норвегії не є професійним, тим не менше, потенційні батьки мають відповідати таким вимогам:

- мати фізичні можливості, час і бажання піклуватися про прийомних дітей;
- мати належні життєві умови (з точки зору доходів, зайнятості);
- не мати значущих обмежень з точки зору здоров'я;
- мати навички співробітництва;
- мати всі необхідні для розвитку і самореалізації житлові умови, в тому числі й точки зору соціального середовища в місті проживання;
- не мати судимостей.

Всі прийомні батьки проходять спеціальну перевірку і мають бути визнані придатними для виховання дитини. При цьому норвезькі прийомні батьки необов'язково мають бути парою, що перебувають в шлюбі, ними можуть бути просто пара, яка проживає в одній квартирі, або навіть самотні люди [7].

Під час прийняття дитини на виховання прийомні батьки в Норвегії обов'язково укладають офіційну угоду з місцевою владою, де викладається індивідуальний план роботи з дитиною, вказується вид нагляду, що встановлюються над прийомною сім'єю, спосіб і об'єм компенсації витрат сім'ї на утримання дитини і сфера відповідальності прийомних батьків. Прийомні батьки обов'язково проходять спеціальну підготовку або навчання. Вони отримують винагороду за свою працю і супровід з боку соціальних служб.

Як зазначалося вище, інститут позбавлення батьківства та/або усиновлення у Норвегії відсутній. Країна насамперед орієнтується на розвиток тимчасового заміщаючого батьківства. А в основі системи по роботі з дітьми лежать принципи профілактики, попередження кризових ситуацій, превентивного втручання.

Зауважимо, що в Норвегії, як і в інших скандинавських країнах, поступово впроваджуються технології сімейно-групових конференцій.

Це передбачає, що процес вироблення рішення про найкращий формат роботи з дитиною та її батьками залучаються всі родичі при безпосередньому супроводі та консультуванні фахівців соціальних служб, що забезпечує найкращі можливості для розвитку дитини.

Висновок. Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що дослідження досвіду і сучасних тенденцій щодо організації соціально-педагогічної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, в Норвегії є цікавим, доцільним і корисним. Але треба звертати увагу на те, що сама структура будь-якої закордонної системи багато в чому визначається специфічним спеціальним законодавством країни та особливостями адміністративного устрою. У Норвегії, наприклад, прийомною сім'єю може бути одностатева пара, що для нас не є прийнятним. Тому перенесення в Україну зарубіжного досвіду завжди вимагає врахування соціальних, економічних, законодавчо-правових, адміністративних та інших особливостей нашої країни, а вивчення його є, безумовно, доцільним.

Література

1. Барневарн [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki/Барневарн>
2. Бирюкова С. С., Варламова М. А. Обзор семейных форм устройства детей-сирот в странах северной, континентальной и жной Европы. / С. С. Бирюкова, М. А. Варламова // Социальная политика. – 2014. № 19. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.spero.sospol.ru/docs/№19_2014_05pdf.
3. История социальной педагогики. Становление и развитие зарубежной социальной педагогики : [учебник] / под ред В. И. Беляева. – М.: Гардарики, 2003. – 255 с.
4. Кравчук Л. Ф. Зарубіжний досвід реалізації політики щодо дітей-сиріт: пріоритетні напрямки провадження / Л. Ф. Кравчук // Збірник наукових праць. – 2011. – №5. – С.11-20.
5. Призрение покинутых детей в скандинавских странах в XIX – начале XX века // Детский дом. – 2004. – №10. – С.10.
6. Heino, T. Family Group Conference from a Child Perspective. Nordic Research Report. National Institute for Health and Welfare, Report 13. – Helsinki, 2009.
7. Storo, I. Foster Care in Norway. [Електронний ресурс] / I.Storo. Child Research Network. Children's Rights and Wellbeing. – Oslo, 2011.-№1.-Режим доступу: http://www.childrenresearch.net/papers/rights/2011_01.html

ОСОБЕННОСТИ УСТРОЙСТВА ДЕТЕЙ-СИРОТ И ДЕТЕЙ, ЛИШЕННЫХ РОДИТЕЛЬСКОЙ ОПЕКИ, В НОРВЕГИИ

Л. Г. Цыбулько, А. М. Билека

В статье рассматриваются виды, формы и методы работы с детьми-сиротами и детьми, лишенными родительской опеки, в Норвегии. Выделен ряд принципов в сфере содержания, воспитания и защиты прав детей-сирот. Обращается внимание на отношение к детям в стране вообще. Определены типы приемных семей. Дана характеристика института родительства.

Ключевые слова: дети, лишенные родительской опеки, дети-сироты, социальные службы, семья.

PECULIARITIES OF PLACEMENT OF CHILDREN-ORPHANS AND CHILDREN, DEPRIVED OF PARENTAL CARE IN NORWAY

L. G. Tsybulko, A. M. Bileka

Peculiarities of organizing of social-pedagogical work with children-orphans and children, deprived of parental care in Norway are considered in the article. A number of principles in the sphere of upkeep, upbringing and protection of the rights of orphans is outlined. Attention is paid to the treatment of the children in the country in general. The kinds of foster families are determined. Parenthood institute is characterized as well.

Key words: Children, deprived of parental care, children-orphans, social services, family.

Цыбулько Людмила Григорівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ, Україна). E-mail: luda.czibulcko@yandex.ru.

Tsybulko Lyudmyla Grygorivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Chair of Social Pedagogics and Social Work of SHEE «Donbas State Pedagogical University» (Sloviansk, Ukraine). E-mail: luda.czibulcko@yandex.ru.

Билека Аліна Михайлівна – студентка педагогічного факультету ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ, Україна).

Bileka Alina Mykhailivna – Student of the Pedagogical Faculty of SHEE «Donbas State Pedagogical University» (Sloviansk, Ukraine).